

Jarosław Wąsowicz

SPRAWOZDANIE Z TRZECIEJ EDYCJI WYKŁADÓW W CYKLU *KOŚCIELNE DZIEJE PIŁY*, PAŹDZIERNIK 2015 – CZERWIEC 2016

W roku duszpasterskim 2015–2016 przy parafii pw. Świętej Rodziny w Pile odbyła się już trzecia edycja wykładów w cyklu *Kościelne Dzieje Piły*. Zostały one zainaugurowane w październiku 2013 roku w związku z jubileuszem 500-lecia miasta. Dotychczasowe edycje wykładów spotykały się ze sporym zainteresowaniem mieszkańców Piły, lokalnych historyków i regionalistów. Podobnie było w przypadku edycji trzeciej. Głównymi organizatorami wykładów są co roku parafia pw. Świętej Rodziny w Pile, Archiwum Salezjańskie Inspektorii Pilskiej, Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołońskiej. Do współpracy zostały także zaproszone następujące instytucje: Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego w Pile, Muzeum Okręgowe im. Stanisława Staszica w Pile, Muzeum Stanisława Staszica w Pile.

Każdorazowo spotkania odbywały się w sali św. Jana Bosko w dawnym domu katechetycznym przy parafii pw. Świętej Rodziny. Podobnie jak w ubiegłych latach moderatorem wszystkich wykładów był ks. dr Jarosław Wąsowicz SDB, dyrektor Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej.

Trzecią edycję *Kościelnych dziejów Piły* 14 października 2015 r. zainaugurował wykład mgr. Macieja Usurskiego, który zaprezentował temat *Życie religijne w obozie jenieckim w Pile w latach 1914–1919*. Dzieje obozu jenieckiego, utworzonego przez Niemców po wygranej przez nich bitwie pod Tannenbergiem z siłami Imperium Rosyjskiego, rozpoczęły się 25 sierpnia 1914 roku. Wówczas przywieziono tu pierwszych jeńców. Obóz został zbudowany na miejscu poligonu ćwiczebnego 149. pułku piechoty stacjonującego w mieście od 1883 roku, na południowo wschodnim przedmieściu Piły, u wylotu ul. Bydgoskiej. W kolejnych miesiącach zaczęto sprowadzać do obozu jeńców innych narodowości, głównie żołnierzy armii państw ententy (Brytyjczyków, Francuzów, Belgów). Referat Macieja Usurskiego z Muzeum Stanisława Staszica w Pile dotyczył opieki religijnej nad przebywającymi w obozie jeńcami. Funkcjonowały tu kaplice: prawosławna, katolicka, ewangelicka i bożnica żydowska. Dzisiaj jedynym materialnym śladem po posłudze religijnej w obozie są pozostałości cmentarza jenieckiego w Leszkowie, który został utworzony w 1915 roku. Znajdujemy tu kwatery jeńców z poszczególnych wyznań chrześcijańskich: katolickiego, protestanckiego oraz prawosławnego, a także groby żydowskie i muzułmańskie.

Kolejny wykład odbył się 4 listopad 2015 roku. Prelegentem był wówczas mgr Roman Chwaliszewski, kierownik pilskiej delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, który zaprezentował temat *Działalność narodowa ks. Zygmunta Dykierta, proboszcza parafii Świętych Janów w Pile w latach 1917–1922*. Kapłan ten wpisał się w dzieje walki polskich patriotów z Piły, którzy zabiegali o to, by miasto znalazło się

w granicach odradzającego się państwa polskiego. Ksiądz Dykiert pochodził z Wielkopolski, święcenia kapłańskie przyjął w 1914 roku. Trzy lata po święceniach został proboszczem parafii pw. NMP i Świętych Janów w Pile. Zaangażował się wówczas w działalność narodowo-patriotyczną. Był m.in. założycielem polskiego chóru „Hal-ka”. Za swoje zaangażowanie na rzecz polskości Piły został aresztowany i oskarżony o zdradę stanu. Ostatecznie udało się doprowadzić do oddalenia sprawy, ale kapłan musiał opuścić Piłę. Trafił do Poznania, gdzie był kapłanem oddziałów powstań- czych. W 1922 roku w nieznanych okolicznościach porzucił kapłaństwo i wyjechał do Wolnego Miasta Gdańska.

Podczas kolejnego wykładu z cyklu *Kościelne Dzieje Piły*, który odbył się 16 grudnia 2015 roku, ponownie wróciliśmy do tematyki związanej z obozem jenieckim w Schneidemühl podczas I wojny światowej. Tym razem mgr Marek Fijałkowski z Muzeum Okręgowego im. Stanisława Staszica w Pile przybliżył słuchaczom sylwetkę ks. Józefa Bakalarczyka, który w obozie pełnił przez pół roku funkcję kapelana jeńców katolików. W swoim kapłańskim życiu był bardzo aktywnym duszpasterzem i społecznikiem. Pamięć o nim jest dzisiaj kultywowana w wielu miejscowościach naszej ojczyzny.

Podobnie jak podczas poprzednich edycji wykład w styczniu został zarezerwowany dla proboszcza pilskiej parafii ewangelicko-augsburskiej ks. mgr. Tomasza Woli. Prak-tyka ta utarła się w związku z Tygodniem Modlitwy o Jedność Chrześcijan, który jest zawsze organizowany w pierwszym miesiącu nowego roku. Ksiądz Wola 27 stycznia 2016 roku zaprezentował temat *Kościół ewangelicko-augsburski w Pile po II wojnie światowej*. Wspólnota ewangelicka po zakończeniu wojny stała się w naszym mieście mniejszością. Nabożeństwa ewangelickie nie odbywały się przez wiele lat, a część pozostałych w Pile ewangelików przeszła do Kościoła katolickiego. Dopiero w 1955 r. zorganizowała się stacja kaznodziejska parafii poznańskiej w Chodzieży, a w latach sześćdziesiątych w Trzciance, gdzie odbywały się nabożeństwa domowe. Natomiast w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych odbywały się w Pile nabożeństwa domowe, w kilkusobowym gronie u pani Emmy Gramenz, następnie w mieszkaniu w bloku wojskowym przy ul. Kusocińskiego. W 1994 roku, dzięki życzliwości ks. Kazimierza Helona, na nabożeństwa został udostępniony lokal przy poewangelic- kim kościele pw. św. Stanisława Kostki (dawnym kościele pw. Marcina Lutra).

Trzy lata później ewangelicy odzyskali dom przy ul. Kilińskiego, w którym do 1945 roku mieszkały siostry diakonise. Zorganizowano w nim kaplicę i mieszkanie dla księdza. Pierwsze nabożeństwo w kaplicy odbyło się 30 listopada 1997 roku. 1 kwietnia 1999 r. oficjalnie erygowano parafię ewangelicko-augsburską w Pile, z fi- liałem w Chodzieży, od 24 października 1999 r. obowiązki jej duszpasterza pełni ks. Tomasz Wola. Wspólnota ewangelicka w Pile 24 czerwca 2001 roku świętowała pierwszą w powojennej historii parafii konfirmację. W 2004 roku odzyskano budy- nek plebanii dawnego kościoła św. Jana przy ul. Mariana Buczka 48, gdzie przenie- siono kaplicę i siedzibę parafii. Natomiast 31 października 2006 r. ks. Tomasz Wola został pierwszym od pięćdziesięciu lat proboszczem ewangelickim w Pile. Pełni on także posługę duszpasterską w Ewangelickim Duszpasterstwie Wojskowym. Obec- nie wspólnota ewangelicka w naszym mieście liczy 78 wiernych.

Kolejną prelegentką była mgr Maria Bochan, prezes Towarzystwa Miłośników Miasta Piły, która 24 lutego 2016 roku zaprezentowała temat *Pilan wyznania wiary*. Prezes TMMP skupiła się na czterech symbolach mówiących o wierze mieszkańców naszego miasta. Najpierw przywołała nabożeństwa, które gromadzą w naszym mieście wiernych z wszystkich parafii, a więc o drodze krzyżowej ulicami miasta, pilskiej procesji Bożego Ciała, koronce do Miłosierdzia Bożego, która raz w roku odbywa się na skrzyżowaniach Piły. Omówiła także lokalizację przydrożnych krzyży na terenie miasta.

16 marca 2016 roku gościliśmy ks. dra Piotra Szczepaniuka, który zaprezentował temat *Regionalne oddziaływanie na życie religijne Sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej w Skrzatuszu*. Nasz prelegent jest na co dzień dyrektorem Ośrodka Caritas w Ostrowcu koło Wałcza. W 2014 roku na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego obronił pracę doktorską na temat formacji duchowej w sanktuarium w Skrzatuszu po II wojnie światowej. W latach 1952–2001 posługę duszpasterską pełnili w nim salezjanie. Prelegent wymienił ich zasługi dla aktywizacji życia religijnego w parafii i sanktuarium w Skrzatuszu. Odwołał się także do łask otrzymanych w tym miejscu za wstawiennictwem Matki Bożej Bolesnej. Ks. Szczepaniuk przywołał trzy przypadki: uratowania od śmierci 10-miesięcznego Piotrusia z Koszalina, wyleczenie z raka złośliwego Jacka Tobolskiego z Piły oraz cudowne uzdrowienie 8-letniego Michała Sawickiego.

Kolejnym prelegentem był ks. dr Tadeusz Ceynowa, dyrektor Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, pracownik naukowy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego. Ksiądz Ceynowa jest również jednym z organizatorów *Kościelnych Dziejów Piły* i redaktorem naczelnym *Rocznika Skrzatuskiego*. 20 kwietnia 2016 roku zaprezentował on wykład zatytułowany *Dzienniki urzędowe Wolnej Prałatury Pilskiej jako źródło historyczne dla Piły i okolic*. W pierwszej części swojego wystąpienia wyjaśnił, czym była Wolna Prałatura Pilska. Stanowi ona wciąż wyzwanie dla historyków, ponieważ większość dokumentacji dotyczącej tej struktury administracji kościelnej zaginęła po zakończeniu II wojny światowej. Tym cenniejszym wydają się źródła, nad którymi pochylił się nasz prelegent, a mianowicie dzienniki urzędowe prałatury pilskiej. Informowały one o najważniejszych wydarzeniach na jej terenie, publikowały listy pasterskie, zarządzenia władz prałatury, nominacje itd. Nosiły one kolejno następujące nazwy: *Dzienniki urzędowe dla arcybiskupiej delegatury w Tucznie*, *Dzienniki urzędowe administracji apostolskiej w Tucznie*, od 1929 roku wychodziły *Dzienniki urzędowe administracji apostolskiej w Pile*, a od 1930 roku *Dzienniki urzędowe Wolnej Prałatury Pilskiej*.

Wykład zaplanowany na 18 maja 2016 roku *Milenium kontra Tysiąclecie. Obchody Millenium Chrztu Polski i Tysiąclecia Państwa Polskiego w Pile* nie odbył się z powodu pogrzebu babci prelegenta ks. dra Jarosława Wąsowicza SDB. Zostanie on przeniesiony do programu kolejnej edycji *Kościelnych Dziejów Piły*.

Ostatnim gościem naszych spotkań był ks. mgr Tomasz Szugalski, proboszcz parafii pw. św. Michała Archanioła w Kołobrzegu, jednocześnie wytrawny znawca dziejów Kościoła w Pile, głównie w okresie staropolskim i w czasach nowożytnych do XX w. Ksiądz Szugalski wystąpił w naszym cyklu już po raz trzeci. Tym razem przedstawił

sylwetki pilskich proboszczów i komendarzy od czasów staropolskich po 1914 rok. Przygotował z tej okazji spis wszystkich tych kapłanów, których dało się ustalić, co okazało się niemałą gratką dla miłośników historii Piły, ponieważ takie zestawienie zostało przygotowane po raz pierwszy. Ksiądz Szugalski ustalił łącznie 29 nazwisk administratorów pilskiej parafii. Prawdopodobnie pierwszym proboszczem w Pile był ks. Michał (nazwisko nieznane). Wzmiankę o nim znajdujemy w źródłach w 1457 r. Te same dokumenty podają, że od pierwszej połowy XV wieku w Pile istnieje kościół pw. NMP i św. Jana Chrzciciela. Najdłużej pilską parafią zarządzał ks. Ludwik Stock, proboszcz w latach 1856–1904.

Organizatorzy *Kościelnych Dziejów Piły* zdecydowali się w przyszłym roku duszpasterskim 2016–2017 kontynuować wykłady, które wciąż spotykają się ze sporym zainteresowaniem. Będzie to już czwarta edycja tego wydarzenia, które wpisało się w naukowe poszukiwania w naszym regionie.